

מטעמי תורת זילים

פרשת מטות מסעי – כוחה של השבועה

התורה מצוה את ישראל להיזהר בקיום שבועות של האדם שנאמר "וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו נעשה" (במדבר ל, ב – ג). ובני ישראל גם צוה בהר סיני על השבועה שנאמר "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (שמות כ, ז) כלומר שנאסרו להישבע שבועות שווא (עפ"י רש"י שמות כ, ז. ראה גמי שבועות דף לט ע"א).

ויש להתבונן, מהי כוחה וחשיבותה של שבועת האדם אשר מזהירים עליה שלא תהיה חלילה 'שבועת שווא' או 'שבועת שקר'?

כל נשמה נשבעה שלוש פעמים לפני בואה לעולם הזה

טרם בואה של הנשמה לעולם, בעוד היא יודעת את כל התורה ונמצאת בעולם הנשמות – משביעים אותה בפעם הראשונה לקיים את התורה. וזה נאמר בפסוק "ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" (שמות כד, ז), שהרי סדר התיבות בפסוק היה צריך להיות "נעשה ונשמע כל אשר דבר ה'", אך שינה הכתוב את הסדר ואמר "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" – כי הכוונה בתיבות "כל אשר דבר" היא למה שעם ישראל כבר למדו ונשבעו בעבר בהיותם בעולם הנשמות (נדבש לפי להחיד"א מערכת נ' אות יא ד"ה נעשה ונשמע בשם המגיד מישרים פרשת יתרו מהדורא קמא ד"ה אבל רוא דמילתא), לכן נאמר בלשון עבר "כל אשר דבר" ולא בלשון עתיד "כל אשר ידבר", כי הכוונה למה שנשמתם שמעה בתורה קודם שבאה לעולם הזה, ועליה אמרו שכל מה שדיבר איתם שם ה' "נעשה". ומה שהוסיפו "ונשמע" הוא על השבועה שהיתה להם אז במעמד הר סיני (מגיד מישרים פרשת יתרו מהדורא קמא ד"ה אבל רוא דמילתא).

פעם שניה הושבעה הנשמה ביחד עם כל נשמות ישראל במעמד הר סיני. אז ה' שב והשביע לקיים את התורה, ועל זה אמרו רבותינו כי איש ישראל כבר "מושבע ועומד מהר סיני" (ראה גמי שבועות דף כא ע"ב, גמי יומא דף עג ע"ב, גמי נדרים דף ח ע"א, גמי מכות דף כב ע"א). באותו המעמד היו נמצאות גם כל הנשמות שעתידות להיות בעם ישראל משך הדורות כפי שאמר אז ה' יתברך לישראל "ולא אתכם לבדכם אנכי ברת את הברית הזאת ואת האלה הזאת: כי את אשר ישנו פה עמנו עמדת היום לפני ה' אלקינו ואת אשר איננו פה עמנו היום" (דברים כט, יג – יד), "כי את אשר ישנו פה עמנו עמדת היום לפני ה' אלקינו" – אלו נשמות עם ישראל שעמדו בגופם בהר סיני, "ואת אשר איננו פה עמנו היום" – אלו נשמות ישראל שעתידות לבוא לעולם ועדיין לא נברא להן גוף (ראה 'מדרש תנחומא' פרשת ניצבים אות ג) (נדבש לפי להחיד"א מערכת נ' אות כט ד"ה נעשה ונשמע עפ"י המגיד מישרים, 'מראית העין' להחיד"א מסכת נדרים דף ח ד"ה והלוא מושבע).

בפעם השלישית משביעים כל נשמה כאשר היא נכנסת לתוך גוף התינוק במעי אמו. אז מלמדים את התינוק את כל התורה, ולפני שהוא יוצא לאויר העולם מלאך סוטר על פיו ומשכיח ממנו את כל התורה. והוא אינו יוצא משם לפני שמשביעים את הגוף והנשמה שלו כאחד ואומרים "תהי צדיק ואל תהי רשע ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה הנה בעיניך כרשע, והוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים ונשמה שנתן בך טהורה היא אם אתה משמרה בטהרה מוטב ואם לאו הריני נוטלה ממך" (ראה גמי נידה דף ל ע"ב) (נדבש לפי מערכת נ' אות כט ד"ה נעשה ונשמע עפ"י המגיד מישרים. ועיי"ש בסיבת שלושת ההשבעות). ומה שאומרים לו "ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה הנה בעיניך כרשע" הכוונה היא שמא בגלגול קודם הוא הפליא לחטוא ולהרשע לכן צריך שיהיה עתה בעיני עצמו כרשע (מראית העין' להחיד"א מסכת נדה דף ל' ד"ה כי לך תכרע).

בשונה משתי ההשבעות הראשונות שהן לנשמה בלבד (נחלת בנימן) על טעמי המצוות מצוה צד - צה ד"ה ובאמת אשבעת התורה) הרי ההשבעה השלישית טרם צאת התינוק לעולם נעשית לנשמה יחד עם הגוף (מראית העין' מסכת נדרים דף ח ד"ה והלוא מושבע, נחלת בנימן מצוה צד - צה ד"ה ובאמת אשבעת התורה), משום שהמצוות שהאדם עושה בעולם הזה הן חובת הגוף (נחלת בנימן מצוות צד-צה ד"ה ובאמת אשבעת התורה). ועל השבועה הזאת נאמר "כי לי תכרע כל בן אדם תשבע כל לשון" (ישעיה מה, כג), "כי לי תכרע כל בן אדם" – זה יום המיתה של האדם, "תשבע כל לשון" – זה יום הלידה (גמי נידה דף ל ע"ב) כלומר כאשר האדם יבוא בגלגול אחרי מותו, אזי ישביעו אותו בנפש גוף יחד בבטן אמו קודם שהוא יוצא לעולם בעת לידתו (מראית העין' מסכת נדה דף ל' ד"ה כי לך תכרע). ואף שנפש האדם נאנסת לצאת מהבטן של האם מחמת דאגתה על ירידתה לעולם השפל, הרי שהשבועה לא נחשבת אונס, כי כבר קדמה לה השבועה בהר סיני ששם ישראל קיבלו אותה עליהם ברצון הנפש (נחלת בנימן מצוה צד - צה ד"ה ובאמת אשבעת התורה).

מימות עולם היו בני האדם נשבעים ונזהרים מלהפר את שבועתם

אברהם אבינו רצה שהיבوسی יסכימו למכור לו את מערת המכפלה, לכן הוא נשבע לבני היבوسی שבנינו לא יירשו את 'עיר יבוס' אלא בהסכמת העם היבوسی. אנשי יבוס ששמעו את שבועת אברהם אבינו, כתבו את השבועה על צלמים העשויים מנחושת והעמידו אותם ברחוב העיר. וכשבאו עם ישראל לארץ ורצו להיכנס לארץ היבוס, לא יכלו מפני אות ברית השבועה של אברהם אבינו שהיתה חקוקה שם. וכך היה גם כאשר בא דוד המלך ורצה לכבוש את עיר היבוס על מנת לבנות שם את בית המקדש, הוא לא היה יכול מפני כוח השבועה של אברהם אבינו ונאלץ לשוב לאחוריו שנאמר "ויילך המלך ויאנשיו וירושלם אל היבסי יושב הארץ ויאמר לךוד לאמר לא תבוא הנה כי אם הסיף העורים והפסחים לאמר לא יבוא דוד הנה" (שמואל ב, ה, ז) "העורים והפסחים" – אלו היו הפסלים שעליהם היתה חקוקה הברית שעשה אברהם אבינו (מפרקי דרבי אליעזר לרי אליעזר הגדול פרק לו ועיי"ש).

יושבי הארץ הביאו את שבועתם לירושלים כדי שלא יוכלו ישראל להילחם בהם ולכובשם (מיתת-ה' פרשת תולדות דף יג ע"א ד"ה 'בטרם כל' בשם ברכת שמואל, ודוד המלך חש להם. אך כל זה היה לפני משורת הדין, כי השבועה עם היבוסים כבר פקעה לפני כן שהרי היבוסים 'פרצו את הגדר' ונלחמו ראשונים בישראל, ודוד המלך רק היה צריך להביא ראייה גמורה וברורה שהם פרצו תחילה ואז היה ראשי לכובשם (פירוש מהר"י בפרקי דרבי אליעזר פרק לו ד"ה יעד שתיסר כל הצלמים)). **ולכן אחר כך יואב בן צרויה שר צבאו של דוד המלך אשר כבש את ירושלים** (עפ"י דברי הימים א' יא, ד – ט) **נכנס לעיר והסיר את אותם 'הצלמים'** (פרקי דרבי אליעזר ל"ו אליעזר בן הורקנוס פרק לו). ואף על פי שכבר נכבשה אז העיר, דוד המלך ביקש לקנות את שטח המקדש בכסף מלא מארְוֹנָה היבוסים על מנת להקריב שם קרבן לה', ועל ידי כך לעצור את הדָּבָר שפרץ בעם בעקבות מנחת עם ישראל (ראה דברי הימים א' פרק כא) (עפ"י ביאור הרד"ל על 'פרקי דרבי אליעזר' פרק לו סוף ד"ה יוסיר את הגילולים).

אבימלך השביע את אברהם אבינו שלא יזיק לצאצאיו עד שלשה דורות (דברי שלמה ל' שלמה שלם פרשת תולדות דף יז ע"א ד"ה ואשר אני אחזה) שנאמר "ויעתה השבעה לי באלקים הנה אם תשקור לי ולגני ולגנדי כחֶסֶד אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי עִמָּךְ תַעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גִּרְתָּהּ בָּהּ: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנִי אֲשָׁבֵעַ" (בראשית כא, כג – כד) (מדבר קדמוני להחיד"א מערכת י' אות נה ערך יוסף) **כאשר כל אחד מהם נשבע באלוקיו – אברהם בשם הקדוש ואבימלך כנגדו באלוהיו כפי שנאמר "כי שם נשבעו שניהם"** (בראשית כא, לא) (צנור המור ל' אברהם שבע פרשת וירא ד"ה ואמר כי שם). וכן היה אצל יצחק אבינו כאשר כרת ברית עם הפלישתים יושבי הארץ (פרקי דרבי אליעזר פרק לו), **שהיה למעשה חיזוק לשבועה הקודמת של אברהם אבינו לאבימלך** (ביאור הרד"ל על 'פרקי דרבי אליעזר' ל"ו אליעזר בן הורקנוס פרק לו ד"ה יצחק כרת ברית) **כדי שתתקיים לעולם** (דברי שלמה ל' שלמה שלם פרשת תולדות דף יז ע"א ד"ה ואשר אני אחזה), כפי שביקשו אבימלך ופילכל שר צבאו מיצחק אבינו "וְנֹאמַר תְּהִי נָא אֵלֶּה בְּיַנּוּתֵינוּ בְּיַנּוּתֵנוּ וּבִינְךָ וּבְנִכְתָּה בְרִית עִמָּךְ: אִם תַעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה פֶּאֶשֶׁר לֹא נִגְעִינֶךָ וְכֹאֲשֶׁר עֲשִׂינוּ עִמָּךְ רַק טוֹב וְנִשְׁלַחֲךָ בְשָׁלוֹם אֶתְּהָ עִתָּה בְרוּךְ ה'!" (בראשית כו, כח – כט).

יצחק אבינו שהסכים לשבועה, לקח אמה אחת של 'מתג' החמור (פרקי דרבי אליעזר פרק לו) **שהוא מרדע העשוי מעץ** (ביאור בית הגדול – ביאור המספיקי על פרקי דרבי אליעזר פרק לו), **ונתן להם אותה לאות ברית שבועה** (ביאור הרד"ל על 'פרקי דרבי אליעזר' פרק לו ד"ה יולא היה יכול). **ושנים רבות אחר כך כאשר דוד המלך רצה לבוא בארץ פלישתים, הוא נמנע מכך בגלל אותה "מתג האמה" של יצחק אבינו, כי כל זמן שהיא היתה עדיין בידם היה בה גנאי לישראל וכעין 'חילול השם' לבוא ולכובשם** (פרקי דרבי אליעזר פרק לו ועל פי ביאור הרד"ל שם), **וזה על אף שהם כבר הפרו מצידם את השבועה ונלחמו בישראל** (ביאור הרד"ל על 'פרקי דרבי אליעזר' פרק לו ד"ה יולא היה יכול). **לכן דוד המלך התאמץ והצליח להשיגו מידם שנאמר "ויקח דוד את מתג האמה מיד פלשתים" (שמואל ב' ח, א) ואחר כך הוא הכניע את הפלישתים לגמרי שנאמר "ויהי אחר כך ויבן דוד את פלשתים ויכניעם"** (שמואל ב' ח, א) (פרקי דרבי אליעזר פרק לו ועל פי ביאור הרד"ל שם).

וכן יעקב אבינו השביע את עשו על הבכורה שנאמר "ויאמר יעקב מקרה כיום את בכתך לי: ויאמר עשו הנה הנה אנכי הולך למוות ולמה זה לי בכתך: ויאמר יעקב השבעה לי כיום וישבע לו וימכר את בכתו ליעקב" (בראשית כה, לא – לב). **יעקב אבינו לא חשש שעשו הרשע יפר את השבועה כי ידע שאומות העולם ילחצו וישפיעו עליו לקיים את שבועתו** (פני דוד להחיד"א פרשת תולדות אות יב ד"ה השבעה לי כיום). **יעקב גם השביע את יוסף שיעלה את עצמותיו ממצרים לאחר פטירתו שנאמר "ויקברו ימי וישראל למוות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי הן בעיניך שים נא ידך תחת רגלי ועשית עמדי חסד ונאמת אל נא תקברני במצרים: ושכבת עם אבתי וינשאני ממצרים ויקברני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך: ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו וישראל על ראש המטה"** (בראשית מז, כט – לא).

גם פרעה השביע את יוסף הצדיק שלא יגלה כי הוא יודע שפה אחת יותר ממנו – היא לשון הקודש. לפי שפרעה ידע שבעים שפות ויוסף ידע שבעים ואחת שפות, והמנהג במצרים היה שמי שיועד יותר שפות הוא המלך. לכן פרעה פחד שיחליפו אותו ביוסף והשביע אותו על כך (גמ' סוטה דף לו ע"ב). **וכן היה מנהג קדום במצרים שאם היה אדם נשבע בחיי המלך ולא קיים דבריו אזי הוא היה בן-מוות, ואפילו אם היה נותן כ'כופר נפש' את משקל גופו בזהב – לא היו משאירים אותו בחיים על שביזה את המלך ברבים** (ירבינו בחיי פרשת יתרו פרק כ, ז ד"ה יוכן כתבו בשם האבן עזרא). **יוסף לפני מותו השביע את אחיו שהם ישביעו את בנייהם אחריהם להעלות את עצמותיו ממצרים וזה מה שנאמר "ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלהים פקד ופקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאבותי ליתן לך את הארץ" (בראשית מז, כו, כח) (שתי ידות ל' אברהם חזקוני סוף פרשת ויחי דף לט ע"א ד"ה וישבע יוסף).**

כך היה עם לבן הארמי שביקש מיעקב אבינו שיכרות אתו ברית שבועה שישראל לא ילחמו בצאצאיו לרשת את ארץ ארם וגם לא יעברו דרכה על מנת לכבוש את ארץ כנען. **ויעקב אבינו הסכים והציב מצבת אבנים ביחד עם בניו שהיו שותפים לברית השבועה כפי שנאמר "ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו גל ויאכלו שם על הגל"** (בראשית לא, מז) (פרקי דרבי אליעזר פרק לו), **"ויאמר יעקב לאחיו" – הכוונה שאמר לבניו, והם כונו "אחיו" כי היו לו לעזרה בעת צרה ומלחמה** (רש"י בראשית לא, מז). **אמנם גם פה בני ארם הפרו את השבועה ונלחמו עם ישראל, לכן הותר לישראל להילחם בהם ולכובשם** (ביאור הרד"ל על 'פרקי דרבי אליעזר' סוף פרק לו ד"ה עד ששבר את המצבה). **אך כשבא דוד המלך להילחם בארץ ארם הוא מנע את עצמו כל עוד מצבת האבנים היתה קיימת עד לאחר ששיבר אותה** (פרקי דרבי אליעזר פרק לו), **וזה על מנת לקדש את שמו יתברך** (ביאור הרד"ל על 'פרקי דרבי אליעזר' סוף פרק לו ד"ה עד ששבר את המצבה) **ושלא יהיה כעין חילול ה' בדבר.** ואחר כך הוא כבש את ארץ ארם שנאמר "ויבן דוד את הדדעזר בן רחב מלך צובה בלכתו להשיב ידו בנהר פרת" (שמואל ב' ח, א) (פרקי דרבי אליעזר פרק לו).

וכאשר יהושע ועם ישראל נכנסו לארץ כנען, הגבעונים יושבי הארץ פחדו מפניהם לכן התלבשו כאילו שהם באו מארץ רחוקה על מנת שיכרתו עמם ברית שלום שנאמר "ויעשו גם המה בערמה וילכו ויצטירו ויקחו שקים בלים לחמוריהם ונאדות וין בלים ומבקעים ומצורים: ויעלו בלות ומטלאות בגליהם ושלמות בלות עליהם וכל לחם צידם יבש הנה נקדים" (יהושע ט, ד – ט). **יהושע ונשיאי ישראל האמינו להם וכתרו עמם ברית שנאמר "ויעשו להם יהושע שלום ויקרת להם ברית לחיותם וישבעו להם נשיאי העדה"** (יהושע ט, ט). **אך לאחר שלשה ימים התגלתה התרמית של הגבעונים שהם מיושבי הארץ.** ואף על פני כן יהושע לא הפר את השבועה שהם נשבעו להם בטעות, **כדי שלא יהיה חילול ה' כאילו שאין השבועה חשובה בעיני ישראל שנאמר "ולא הפוס בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה בה' אלקי ישראל וילנו כל העדה על הנשיאים: ויאמרו כל הנשיאים אל כל העדה אנהנו נשבענו להם בה' אלקי ישראל ועתה לא נוכל לנגע בהם"** (יהושע ט, יח – יט) (ארבע חרשים בחלק כסא דוד פרק דף ח ע"ב טור ב ד"ה יוכן איתי ברד"ק בשם הרד"ק).

הנשבע שבועת שקר מביא את העולם לסכנת תוהו ובוהו

לאחר שברא ה' את הארץ הוא ציווה שתתגלה הארץ מחוץ לכל המים אשר כיסו אותה כפי שנאמר "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מְקוֹם אֶחָד וְתִרְאָה הַיַּבֵּשֶׁת וַיְהִי כֵן" (בראשית א, ט). וכאשר ראו המים את היבשה, הם היו עולים על מנת לכסותה כבראשונה עד שגער בהם הקב"ה והם נסו בחזרה שנאמר "וַתְּהוֹם כְּלָבוֹשׁ פְּסִיתוּ עַל הָרִים וַעֲמְדוּ מַיִם: מִן עֲרֵצְתָּהּ יִנּוֹסוּן מִן קוֹל רַעְמָךְ: יִחַפְּזוּן: יִעָלוּ הָרִים יִרְדּוּ בְקָעוֹת אֶל מְקוֹם זֶה יִסְדְּתָהּ לָהֶם: גְּבוּל שְׁמֹתָ בַל יַעֲבֹרוּן בַּל יִשְׁבּוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ" (תהלים קד, ו - ט). ואף שהמים היו נסים מפני גערת ה', הם לא היו שוקטים אלא רועשים כי רצו לשוב ולכסות את הארץ כבתחילה (זוהר חדש' מדרש רות דף צג ע"א ד"ה בשעה שנקפאה).

אז הקב"ה נטל צרור של חרס, חקק בו את שמותיו הקדושים והשליך לתוך המים (זוהר חדש' מדרש רות דף צג ע"א ד"ה בשעה שנקפאה). וכאשר הצרור הושלך לתוך התהום (זוהר פרשת יתרו דף צא ע"ב ד"ה לא תשא) הנמצא בציון (זוהר חדש' מדרש רות דף צג ע"א ד"ה ובאיזה מקום) מיד עמדו המים ושקטו (זוהר חדש' מדרש רות דף צג ע"א ד"ה ואף על פי). ומאז כל פעם שהמים שבתהום רוצים לעלות ולשטוף שוב את העולם, הם רואים את שמו הקדוש של ה' יתברך על גבי הצרור, ושבים ושוקעים חזרה לאחוריהם (זוהר פרשת יתרו דף צא ע"ב ד"ה לא תשא). וכשדוד המלך חפר את יסודות בית המקדש הוא ראה שם בתחתית את החרס על התהום (גמי ירושלמי סנהדרין דף נב ע"ב פרק י ה"ב, ילקוט שמעוני' שמואל ב' רמז קמב ד"ה ויוסף עוד). אז המים עלו וביקשו להציף את העולם עד שדוד המלך כתב את שם ה' זרק לתוך המים שחזרו לאחוריהם (גמי סוכה דף נג ע"א, גמי מכות דף יא ע"א. עייניש את המעשה).

והנה אם אדם אומר 'שבועת שקר' אז האותיות של 'השם הקדוש' שחוקקות על גבי צרור החרס פורחות לתוך התהום ומתפזרות, והמים שבתהום הולכים ועולים על מנת לכסות ולשטוף את העולם כבראשונה (זוהר פרשת יתרו דף צא ע"ב ד"ה ובשעתא דאומנו) ולהחזירו לתוהו ובוהו. ועל זה נצטוו ישראל "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁוֹן כִּי לֹא יִנְקָה ה' אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שֵׁמוֹ לְשָׁוֹן" (שמות כ, ז) (זוהר חדש' מדרש רות דף צג ע"ב ד"ה רבי פדת), "לֹא תִשָּׂא" – הוא מלשון 'לא תריס', כלומר שלא תהיה גורם להרים את אותה האבן שבתהום "לְשָׁוֹן" (עיר מקלט' פרשת יתרו אות לו ד"ה שלא ליטע לבטלה) כי לא ינקה ה' את מי "אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שֵׁמוֹ" על ידי הגבהתה מעל גבי הצרור שבתהום (ימתת-ה' פרשת יתרו דף כז ע"ב ד"ה לא תשא). ואז הקב"ה מזמין מלאך אחד הנקרא יעזריאל (זוהר פרשת יתרו דף צא ע"ב ד"ה עד דומיקו), הרמוז בפסוק "וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹמוֹ" (בראשית א, ב) כי התיבה "חֹשֶׁךְ" היא גימטריא "יעזריאל" (אגרא דכלה' פרשת בראשית ד"ה וחשך על פני תהום), והוא יורד אל אותו הצרור שבפתח התהום חוקק בו שם קדוש כמקודם – ועל ידי כן המים חוזרים למקומם והעולם מתקיים (זוהר פרשת יתרו דף צא ע"ב ד"ה עד דומיקו).

לכן כאשר האדם נשבע לשקר הוא מכניס את כל העולם בסכנה, כי גורם שיימחק השם הקדוש שחוסם על פני התהום, והמים יכולים לעלות ולשטוף את הכל עד שיחזור העולם לתוהו ובוהו. וזה הטעם שבשעה שאמר הקב"ה בהר סיני את הדיבר המזהיר מפני שבועת שווא ושבועת שקר "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁוֹן כִּי לֹא יִנְקָה ה' אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שֵׁמוֹ לְשָׁוֹן" (שמות כ, ז) הזדעזע כל העולם כולו, מה שלא הזדעזע באף אחת מהדיברות האחרות (ראה גמי' שבועות דף לו ע"א) (פני דוד' להחיד"א פרשת יתרו אות ז ד"ה אנכי ה' אלקיך). כי שבועת שווא משחיתה את העולם (זרעו שמשון' על התורה פרשת עקב דף קלא ע"א טור א ד"ה את ה' אלקיך), והעולם' חשב שכאשר ישבע אפילו אדם אחד לשוא כבר יאבד העולם ולא יהיה לו עוד תקומה. ורק לאחר מכן, כשיהעולם' כבר ידע שהקב"ה ברחמיו רומז למלאך לכתוב שם קדוש ולעצור את מי התהום, הוא לא נע ולא זע אפילו שנשבעו ממש בני האדם לשווא (יפתח עינים' להחיד"א שבועות פרק ו דף טל ע"א ד"ה שכל העולם).

וכן האדם נברא "בְּצַלְם אֱלֹהִים" כפי שנאמר "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ" (בראשית א, כו), וכאשר החלות ראו את ה"צַלְם אֱלֹהִים" שעליו הם יראות ליגע בו כפי שנאמר "וּמוֹרָאָם וְחִתְּכָם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׁ הָאָדָם" (בראשית ט, ב). אך כאשר האדם עובר על שבועת שווא וגורם לסלק את השם הקדוש הנתון על התהום, אזי גם מסתלק ממנו 'צלם האלקים' שבו והוא נדמה לחית השדה כמו שאר החיות והבהמות, ולא מתקיים בו עוד "וּמוֹרָאָם וְחִתְּכָם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ". ועל זה אמרו רבותינו "חיה רעה באה לעולם על שבועת שווא" (ראה פרקי אבות ה, ט) (חסדי דוד ראשי אבות' להחיד"א על פרקי אבות פרק ה, ט ד"ה חיה רעה). ואדם זה ראוי לכל עונש שיפרעו ממנו וממשפחתו, כי הוא מסכן את כל העולם שיכול להישטף באותה שעה ממי התהום מאחר שהגביה בשבועתו את שם ה' מעל פי התהום (ידברים אחדים' להחיד"א דרוש ב' שבת תשובה דף קה ע"א ד"ה ובהו בנין פסוקי הסדר).

שבועות שווא ושבועות שקר מחזקות את כוחה של הסטרא אחרא

אלו המוציאים מפייהם שבועת שקר הרי הם מחללים את שם ה' ועליהם נאמר "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הַפִּילִים וְעֲצָמִים כָּל הַרְגִּיקָה" (משלי ז, כו). וטוב היה אם לא היו באים אותם אנשים לעולם (תיקוני זוהר' תיקון סט תחילת דף קיח ע"ב ד"ה אבל אחרנין וד"ה בהוהא שמע), שהנשבע לשקר הרי הוא כופר בתורה או במי שנתנה (רבינו בחיי' פרשת יתרו כ' ד"ה לא תשא) והוא כעובד עבודה זרה. לכן נסמך ציווי "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁוֹן" (שמות כ, ז) לציווי על איסור עשיית עבודה זרה "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל קָנָא פֶקֶד עוֹן אֲבֹת עַל בְּנֵים עַל שְׁלֵשִׁים וְעַל רַבְעִים לְשָׁנָא" (שמות כ, ה) (נחל קדומים' להחיד"א פרשת יתרו ד"ה לא יהיה לך' בשם רבינו אלעזר מגרמיוא). ועל ידי שבועת שקר, אדם נותן כוח לקליפות להיאחז בקדושה (יונת אלס' להרמ"ע מפאנו פרק עט) ונותן כוח לאל אחר' שהוא בעצמו טוען 'שקרים' ו'נשבע' כפי שנאמר "אֲשֶׁר פִּיהָם דָּבָר שְׁוֹא וַיִּמְיָנוּ יָמִין שְׁקֶר" (תהלים קמד, יא) (מצודת דוד' להרד"ב מצוה תקכט ד"ה סי' התיקונים על לא תשא). לכן אדם שרגיל בשבועות שווא ובשבועות שקר נחשב כאילו עובד עבודה זרה (יתג דבי אליהו' אליהו רבא פרק כו, אות טז ד"ה דבר אחר).

שבועת שקר אחת שהאדם נשבע, דוחה מאה זכויות (ישליה' הקדוש' מסכת יומא עמוד התשובה ד"ה מצאתי כתוב, 'מדרש תלפיות' ענף דחיות בשם השלי"ה) ואין שבועת שקר שלא תעשה רושם בגופו או בממונו של הנשבע בזמן קרוב או רחוק, בבית או בשדה בהר או בעיר, ביבשה או בים – בכל אופן היא לא חוזרת ריקם כמו שנאמר "כִּי לֹא יִנְקָה ה' אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שֵׁמוֹ לְשָׁוֹן" (שמות כ, ז) (ספר 'הזכירה' לר' זכירה סימנר פרק סגולה לדרך ארץ ד"ה יכתבו המקי שלא יקלל). ובכל עת שהאדם נשבע לשווא או לשקר הוא מרעיש את העולם ומקללים אותו בבית דין של מעלה (ידעת חכמה' לר' יהודה ליב פוחוביצר

שער התשובה ד"ה 'ואפמי אסור לישבע' מהג"ה בשם המקובלים) ומכריזים עליו חרמות ושמתות בכל הרקיעים, ותמיד מזכירים אותו לרעה (יקב הישר' סוף פרק נו ד"ה אמרינו בגמרא וד"ה על כן צריך האדם).

חומרת השבועה היא גדולה ונוראה (זכר דודי' לר' דוד זכות ממודינא מאמר א פרק מג דף קט ד"ה וחומר השבועה) והנשבע שבועת שווא, הרי הוא כמצחק עם שמו יתברך (יידו בכלי למחבר 'שבט מוסרי' סוף סימן תמו), ועל ידי שבועתו הוא מקל בכבוד שמים, ועתיד הדבר להביאו לבעוט בכל המצוות (סמוכים לעד' למחבר 'שבט מוסרי' פרשת יתרו ד"ה לא תשא את שם). ואין מציאות שאדם זה תהיה יראת אלוקים לנגד עיניו, ומשולל הוא מהקדושה (סמוכים לעד' פרשת משפטים ד"ה עד י"ד דסמך), ומעיד במעשהו על עצמו שאין לו חלק בעולם הבא (מצודות דודי' על טעמי המצוות להרדב"ז מצוה רח). ולחומרת העוון של שבועת שווא נפרעים לא רק מהאדם שנשבע, אלא גם מבני משפחתו ומכל העולם (גמי' שבועות דף לט ע"ב) והקב"ה בעצמו הוא זה שמעיד על אותו האדם (יתגא דבי אליהו אליהו רבא פרק כו, יז ד"ה 'כל העברות שבתורה'), שהרי עוון זה הוא מהחמורות. ואף שאין בו כרת או מיתת בית דין אך יש בו חילול השם המקודש שהוא גדול מכל העוונות (רמב"ם הלכות שבועות פרק יב, ב).

והרגיל בשבועות שווא ובשבועות שקר, אינו עושה קורת רוח לפני מי שאמר והיה העולם, ואינו מקבל עליו עול מלכות שמים שלימה (יתגא דבי אליהו אליהו רבא פרק כו אות טז ד"ה דבר אחר). וכשהוא נשבע לשווא ולשקר גורם גם שהלילי' הרשעה אשת הס"מ המכונה בכל מקום בשם 'חיה רעה', יהיה לה מדור וחלק בביתו וחלילה מזיקה לבניו הקטנים ומביאה עניות לבני הבית ולבני העיר, כפי שנרמז בפסוקים "והשלחתי בכם את חית השדה וְשָׂפָלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה אֶת בְּהֵמַתְכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנָשְׂמוּ דְרָכֵיכֶם: וְאִם בָּאֵלֶּה לֹא תִסְרְרוּ לִי" נויקרא כו, כב - כג), "חַיַּת הַשָּׂדֶה" – היא הלילי' שבאה בגלל "וְאִם בָּאֵלֶּה", כאשר התיבות הללו יכולות להיקרא כאילו כתוב "וְאִם בָּאֵלֶּה" כלומר לשון 'שבועה', ללמד שהיא באה בעבור שבועת שווא ושבועת שקר (ראה גמי' שבת דף לג ע"א) (יקב הישר' פרק נו ד"ה והנה אמרינו בגמרא).

איסור חמור להישבע בחיי אביו או בחיי משפחתו

צריך האדם להיזהר שלא להישבע בחיי נפשו אפילו על דבר אמת (ישער המצוות' להאר"י ז"ל פרשת וילך ד"ה גם יזהר שלא), וזה כוונת הפסוק "קְיִי כְּפִים וְכַב יָקֵב אֶשֶׁר לֹא נִשָּׂא לְשׁוֹן נִפְשׁוֹ וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה" (תהלים כד, ד), "לֹא נִשָּׂא לְשׁוֹן נִפְשׁוֹ" – הקריאה היא 'נפשי' למרות שהכתיב הוא 'נפשו' (ראה גמי' נידה דף לו ע"ב) לפי שיש שתי כוונות בפסוק. כוונה אחת היא שה' משבח את האדם שלא נשבע בשמו יתברך – וזה הכוונה בקריאה 'נפשי'. והכוונה השנייה שהוא משבח את מי שלא נשבע בחיי עצמו – וזה הכוונה בכתיב 'נפשו' (ישער המצוות' להאר"י ז"ל פרשת וילך ד"ה גם יזהר שלא, 'יוסף תהילות' על התהלים להחיד"א מזמור כד, ד). ואם אדם עובר על כך ונשבע, הרי הוא חובל את נפשו (יפלא יועץ' ערך שבועה ד"ה ולא זו בלבד).

לכן אדם שנשבע ואומר 'בְּחַיֵּי' 'בְּחַיֵּי נִפְשִׁי' וכדומה, יש לו עוון. ונרמז איסור זה בפסוק "כִּי לֹא יִנְקָה ה' אֶת אֶשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׁוֹן" (שמות כ, ז), "אֶת שְׁמוֹ" – כלומר הנשבע בנפש שלו שהוא שמו – "לֹא יִנְקָה" (ולב דודי' להחיד"א פרק יט ד"ה לא תשא), לפי שהנפש היא חלק אלוך ממעל (יקב הישר' פרק נו ד"ה על כן) וכאילו נשבע בשם ה' (אור צדיקים' למהר"ם פאפירש זצ"ל סימן כד אות פד ד"ה לא יושט, 'דעת חכמה' שער התשובה ד"ה ועתה נדבר מחומר נדרים ושבועות) ומטעם זה גם אסור להישבע 'בְּאֵמַת' לפי שאמת הוא חותם של הקב"ה (ראה דברים רבה א, י) (אור צדיקים' סימן כד אות פד ד"ה לא יושט) כפי שאומרים בתפילה ה' אלקיכם אמת' (ראה זוהר פרשת כי תשא דף קפח ע"א ד"ה וקרא דא, ברכות דף יד ע"ב) ('דעת חכמה' שער התשובה ד"ה ועתה נדבר מחומר נדרים ושבועות).

וכשם שאסור לאדם להישבע בחייו (ישער המצוות' פרשת וילך סוף ד"ה ענין כלאי הכרם), בגופו או בנשמתו (יקב הישר' פרק נו ד"ה על כן), כך אין לו להישבע בחיי אביו ואמו (ישער המצוות' פרשת וילך סוף ד"ה ענין כלאי הכרם) גם לא אחרי מותם (אור צדיקים' סימן כד אות פד ד"ה לא יושט) ואפילו על דבר אמת (ישער המצוות' פרשת וילך סוף ד"ה ענין כלאי הכרם) כי היא עבירה גדולה (אור צדיקים' סימן כד אות פד ד"ה לא יושט). וגם לא להישבע בחיי בניו (יספר חסידים' סימן תטו, 'יקב הישר' פרק נו ד"ה על כן). וכן אדם לא יגיד על עצמו שהוא נשבע ואם לא אז שיהרג או שתבוא שריפה בביתו או שהוא נשבע בחלק עולם הבא שלו – כי כל אלו יש בהם סכנה, ויתכן שהשעה או המזל אז יגרום לכך שחס ושלום יקיים הדבר (יקב הישר' פרק נו ד"ה על כן, ספר 'זכירה' ענין דרך ארץ ד"ה 'כתבו מקו' שלא).

וראוי לאדם להיזהר מלהישבע אפילו על דבר אמת (שו"ע אורח חיים סימן קנו סעיף א, 'שליה הקדושי' שער האותיות אות ש' ד"ה חומר שבועות ונדרים) כי גם הנשבע על דבר אמת גדול עונו מנשוא, ואוי לו שנברא אפילו אם יש בו תורה ומעשים טובים (שליה הקדושי' שער האותיות אות ש' ד"ה חומר שבועות ונדרים). ורק לאדם עם יראת ה' כמו של אבותינו הקדושים הותר להישבע שבועת אמת שנאמר "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּקְרָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבְשֵׁמוֹ תִשְׁבַּע" (דברים ו, י), "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּקְרָא" – אם תהיה כמו אלו שנקראו בשם 'יראי אלוקים' שהם אברהם איוב ויוסף, "וְאֹתוֹ תַעֲבֹד" – שתהיה עוסק רק בתורה ומצוות ואין לך עבודה אחרת, אזי "וּבְשֵׁמוֹ תִשְׁבַּע" – שהותר לך להישבע שבועת אמת, אחרת אסור לך להישבע אפילו על דבר אמת (במדבר רבה' כב, א).

לכן שומר נפשו ירחיק ממכשול זה של שבועות (יקב הישר' סוף פרק נו ד"ה על כן צריך האדם וד"ה וכן לך הכלל) שהשבועות הם כמו חרבות לגוף (יצרור המורי' פרשת מסות ד"ה ואמר איש) ואז יהיה בטוח שה' ימלא אותו בברכות הצלחות וישועות (יקב הישר' סוף פרק נו ד"ה על כן צריך האדם וד"ה וכן לך הכלל). וירחיק מלהוציא מפיו כל ימי חייו אפילו שבועה קלה שבקלות אף שאין בה הזכרת השם, אך יש בה לשון שבועה (שליה הקדושי' שער האותיות אות ש' ד"ה חומר שבועות ונדרים), כי כל האומר "אני נשבע ש..." אפילו אם לא הזכיר את שם ה' הרי זה שבועה. ואפילו שבועה בשפה לועזית אסורה (חסד אלפסי' לר' אליעזר פאפו הלכות שבועות אות ב) כי סתם 'שבועה' מרמזת ומכוונת לשבועה בשם ה' (ליקוטי הלכות' חושן משפט א הלכות עדות אות ג). ה' יצילנו מלהיכשל בשבועות שווא ושבועות שקר, אמן.

<p>העלון גם לעילוי נשמת:</p> <p>שלמן בן מרים ז"ל</p> <p>נפטר בכ"ט תמוז התשס"ג ת.נ.צ.ב.ה.</p>	<p>העלון גם לעילוי נשמת:</p> <p>טליה אסתר בת אלינור הי"ד</p> <p>לבית משפחת מזרחי</p> <p>זכות הלימוד בעלון יעמוד לה לצלחת ביתו הלב ולהללם מורה ורפואה שלימה אמן.</p>	<p>העלון גם לעילוי נשמת:</p> <p>מאיר בן משה ז"ל, יונה בן שמואל ז"ל, ברטה בתיה בת מאיר ז"ל, חיים בן לייב ז"ל, מרים בת שמואל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p>	<p>העלון גם לעילוי נשמת:</p> <p>ציונה שושנה בת חנה במון הי"ד</p> <p>אליהו בן גבבקר הי"ד</p> <p>שה' ברחמי ישלח לה רפואה שלימה</p>	<p>העלון גם לעילוי נשמת:</p> <p>אהרן בן עזיזה ז"ל</p> <p>אָרְלֵט עֲלִיָּה בת פֶּרְטוֹן מסעודה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p>	<p>העלון גם לעילוי נשמת:</p> <p>יוסף מנחם בן אהרן ז"ל</p> <p>מננה מדלן בת מנטה ז"ל כבית משפחת מיטון ת.נ.צ.ב.ה.</p>	<p>העלון גם לעילוי נשמת:</p> <p>רחל בת גרשון הנולדת משרה אשת דוד ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p>	<p>העלון גם לעילוי נשמת:</p> <p>אליהו בן גינט ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p>	<p>העלון גם לעילוי נשמת:</p> <p>נתין להקדיש את העלון לרפואה או לעילוי נשמת בטל' 052-7675933. וכן ניתן לשלוח הערות/הארות ולקבל את העלון במייל tora.haim@gmail.com</p>
---	--	---	---	--	--	--	---	---